

Svaki akter u društvu, bio on državni ili nedržavni organ ili pojedinac je dužan da saznanje o dečjem, ranom ili prinudnom braku prenese najbližem centru za socijalni rad, koji je nadležni organ postupanja u ovim slučajevima - o kojima je dužan da vodi posebnu evidenciju. Isto tako, adrese za prijavu, ovih po decu izuzetno štetnih pojava, mogu biti zdravstvene ustanove, škole, kancelarije za romska pitanja, policija i tužilaštvo, koji će pak dalje preduzeti korake u saradnji sa centrom za socijalni rad.

Praxis radi na sprečavanju i eliminisanju dečjih brakova od 2015. godine kroz svoje aktivnosti na projektu „Pravna pomoć licima u riziku od apatridije u Srbiji“, koji finansira Visoki komesarijat UN za izbeglice. Aktivnosti su fokusirane na prevenciju, kroz radionice sa decom koja pohađaju više razrede osnovne škole, kroz podizanje svesti romske zajednice i relevantnih aktera o štetnosti ove pojave, kao i kroz aktivnosti javnog zagovaranja usmerene na eliminaciju te pojave. NVO Praxis je članica Nacionalne koalicije za okončanje dečjih brakova koju je inicirao UNICEF.

Dečji, rani brakovi predstavljaju ozbiljno kršenje prava deteta i rodno zasnovanu diskriminaciju. Potrebno je bez izuzetka primenjivati sve dostupne mere i mehanizme, kako u cilju prevencije, tako i u cilju reakcije na već skopljene brakove, i to holističkim i zajedničkim pristupom svih relevantnih aktera, i uz jaku podršku romske zajednice.

Recimo zajedno: „**Stop dečjim brakovima**“

Brošuru je pripremila NVO Praxis u okviru aktivnosti na prevenciji dečjih, ranih i prinudnih brakova na projektu „Pravna pomoć licima u riziku od apatridije u Srbiji“, koji je finansirao Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija za izbeglice (UNHCR).

БРАК НИ ЈЕ
ЗА ДЕЦУ

Dečki brak je svaki formalan ili neformalan braku kojem je bar jedan od partnera dete, odnosno osoba mlađa od 18 godina.

Rani brak je brak u kom partner ima manje od 18 godina u zemljama koje dozvoljavaju sklapanje braka maloletnom licu koje je dostiglo telesnu i duševnu zrelost potrebnu za vršenje prava i dužnosti u braku.¹

Prinudni brak je bilo koji brak sklopljen bez pune i slobodne volje jednog ili oba partnera i/ili u kojem jedan ili oba partnera ne mogu da prekinu brak usled porodičnog ili šireg društvenog pritiska/prinude.²

Pojmovi dečki, rani i prinudni brak, nisu sinonimi.

Prema podacima i izveštajima Unicefa i Svetske zdravstvene organizacije osnovni **uzroci** dečjih ranih i prinudnih brakova jesu siromaštvo, nizak stepen obrazovanja, rodna neravnopravnost (odnos dečaka i devojčica koji stupe u dečje brakove je 6 prema 1), kao i običajno pravo, odnosno tradicija.

Podaci za Srbiju³ pokazuju da su žrtve dečjih ranih i prinudnih brakova skoro uvek Romi, odnosno da je:

- 55,7 % žena romske nacionalnosti starosti od 20 do 49 godina, stupilo u rani brak pre 18. godine (naspram 7,9 % žena neromske nacionalnosti),
- 16,4 % njih stupilo u brak pre 15. godine (naspram 1,4 % žena neromske nacionalnosti),
- 34,1 % romskih devojčica starosti od 15 do 19 godina trenutno u braku!

Stupanje u dečki brak **vodi u** začarani krug siromaštva (iz kog su ova deca stupanjem u brak naizgled pobegla), uzrokuje napuštanje škole, povećava rizik od **apatridije, pravne nevidljivosti**, nasilja u porodici, **trgovine ljudima**, od psihičkog i fizičkog nasilja i izolacije, dovodi devojčicu/ženu u podređeni položaj i dovodi do rađanja dece u maloletničkom dobu koje potencijalno veoma ugrožava zdravlje majke i deteta. Čak 30,8% romskih devojčica starosti od 15 do 19 godina je rodilo živorođeno dete ili je trudno sa 1. detetom (u odnosu na 2,5 neromskih devojčica). Ovo posebno zabrinjava ukoliko se uzme u obzir podatak Svetske zdravstvene organizacije da su glavni uzrok smrtnosti devojčica starosti od 15 do 19 godina komplikacije prilikom trudnoće i na samom porođaju.

USTAV REPUBLIKE SRBIJE jemči ravnopravnost polova (član 15) i slobodu odlučivanja o rađanju (član 63). On definiše **brak** kao uređenu zajednicu muškarca i žene koja se može sklopiti samo na osnovu slobodnog pristanka budućih supružnika, koji su ravnopravni. Porodični zakon definiše **vanbračnu zajednicu** kao trajniju zajednicu života žene i muškarca, između kojih takođe nema bračnih smetnji. Bračne smetnje naročito značajne iz aspekta dečjih, ranih i prinudnih brakova su te da:

- brak ne može sklopiti lice koje je nesposobno za rasuđivanje,
- brak ne može sklopiti maloletno lice,
- brak ne može sklopiti lice čija volja nije slobodna.

Svi navedeni razlozi su osnovi za poništenje braka iz razloga ništavosti, odnosno rušljivosti.

KRIVIČNI ZAKONIK REPUBLIKE SRBIJE propisuje nekoliko značajnih krivičnih dela: vanbračna zajednica sa maloletnikom (čl.190) (gde su kao izvršioци prepoznata i lica koja omogućavaju zasnivanje vanbračne zajednice), prinudno zaključenje braka (čl.187a), obluba sa detetom (čl.189), oduzimanje maloletnog lica (čl.191), zapuštanje i zlostavljanje maloletnog lica (čl.193), trgovina ljudima (čl.388), trgovina maloletnim licima radi usvojenja (čl.389). U svakom dečjem, ranom i prinudnom braku mogu se naći elementi makar jednog od ovih krivičnih dela.

I pored statističkih podataka o rasprostranjenosti pojavi dečjih brakova, godišnje se krivično goni samo nekoliko učinilaca ovih krivičnih dela, a neretko se i oslobode od krivičnog gonjenja (po načelu oportuniteta).

Deci u Srbiji je od 2006. godine kao **ustavno pravo** zagantovano da uživaju ljudska prava primereno svom uzrastu i duševnoj zrelosti. Porodični **zakon** bliže definiše da je svako dužan da se rukovodi najboljim interesima deteta u svim aktivnostima koje se tiču deteta, odnosno da država ima obavezu da preduzima sve potrebne mere za zaštitu deteta od zanemarivanja, fizičkog, seksualnog i emocionalnog zlostavljanja i svake vrste eksploatacije. Država uz to ima obavezu da poštuje, štiti i unapređuje prava deteta. Dete ima pravo na obezbeđenje najboljih mogućih životnih i zdravstvenih uslova za svoj pravilan i potpun razvoj kao i pravo na obrazovanje u skladu sa svojim sposobnostima, željama i sklonostima.

Roditelj koji zloupotrebljava prava ili grubo zanemaruje dužnosti iz sadržine roditeljskog prava može biti potpuno lišen roditeljskog prava.

1. Ovakav izuzetak predviđa i Porodični zakon RS, član 23.stav 2.
2. Definicije su preuzete iz izveštaja Saveta za ljudska prava Ujedinjenih nacija.
3. MISC 6 Istraživanje višestrukih pokazatelja za 2019. godinu